

VARSTVO NEPREMIČNE KULTURNE¹ DEDIŠČINE IN PREDLOG »NACIONALNEGA PROGRAMA ZA KULTURO: 2008–2011«²

Povzetek

V prispevku prvenstveno predstavljam kakovostno izdelano »Analizo stanja na področjih kulture in predloga prednostnih ciljev«,³ ki je rabila kot podlaga za pripravo obstoječega »NPK: 2004–2007«. Analizo poudarjam še posebno zato, ker je predstavila ključne probleme dejavnosti varstva nepremične dediščine, veljavni »NKP« pa jih ni mogel ali znal zaobjeti v svoj obseg.

V drugem delu podrobneje tolmačim problematiko predloga novega »NPK: 2008–2011«, še posebno v primerjavi z obstoječim. Ker je omenjeni predlog novega »NPK: 2008–2011« v postopku usklajevanja, sem za pripravljavca izdelala pričujoči prispevek, ki ga v nadaljevanju podajam v skrajšani obliki.

Abstract

The text focuses on the well-drawn Analysis of the Situation in the Field of Culture and a Proposal of Priority Objectives that has served as the basis for the preparation of the existing 2004–2007 National Program for Culture. This analysis is especially important because it has pointed out the key problems in the field of preservation of immovable cultural heritage activities; the existing National Program for Culture, however, was unable, or did not know how, to include them in the study.

The second part of the article explains and comments on the proposal of the 2008–2011 National Program for Culture, especially in comparison with the existing one. Since the draft is still in coordination procedure this article has been prepared for the proponent of the proposal; it is presented here in summarized form.

Uvod

Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo⁴ je v 10. čl. opredelil nacionalni program za kulturo kot »strateški dokument razvojnega načrtovanja kulturne politike, ki izhaja iz zgodovinsko doseženega položaja kulture in s katerim se ugotovi vlogo

kulture v razvoju Slovenije in slovenskega naroda ter javni interes zanj,«⁵ opredeli področja kulture, kjer se zagotavljajo kulturne dobrine kot javne dobrine, načrtuje investicije v javno kulturno infrastrukturo, postavi cilje in prioritete kulturne politike in določi čas za njihovo uresničenje ter kazalce, po katerih se bo merilo njihovo doseganje. NPK predvidi usmeritve na področju investicij ter pravne, finančne in organizacijske usmeritve, ki so potrebne za njegovo uresničenje na državnih in lokalnih ravneh.⁶ NPK se sprejema za obdobje štirih let, pri čemer vsebuje tudi dolgoročne usmeritve, ki presegajo to obdobje.«

»Analiza stanja na področjih kulture in predlog prednostnih ciljev«

Analiza je poleg same razčlenitve dvanajstih področij kulture pripravila za vsako posamezno področje tudi poskus t. i. SWOT analize, ki se je končala z osnutkom prednostnih ciljev, prioritete in ukrepov za njihovo doseganje. Gradivo je preseglo raven analize stanja in ga povzdignilo na raven predloga vizije razvoja kulture, »ki na realnih temeljih in tudi z vidika uresničljivosti predlaga določene prioritete«, ki sta jih kultura in kulturna politika doslej preslabo ali pa sploh ne izkoriščali:

- tesnejše navezovanje na izobraževalni sistem;
- vzpostavitev partnerskih odnosov z gospodarstvom;⁷
- področje informatizacije, ki že danes terja premišljene odločitve z daljnosežnimi posledicami za področje kulture;
- predvsem pa prepoznavanje dejstva, da je kultura v resnici dimenzija, ki sega v vse pore družbenega življenja, s tem pa postane vladna kategorija in zato stvar vseh resorjev.

V nadaljevanju povzemam posamezne poudarke iz omenjene SWOT analize varstva nepremične dediščine za posamezna poglavja:

Poglavje **pravnega in strokovnega varstva** kot slabosti poudarja nedorečeno delitev nalog javne uprave in javne službe, težave pri delovanju Zavoda za varstvo kulturne dediščine

1 V nadaljevanju opuščam izraz »kulturni« in govorim le o dediščini in spomenikih.

2 Ministrstvo za kulturo, *Nacionalni program za kulturo: 2008–2011* (Ljubljana: Ministrstvo za kulturo, 2007), dalje: NPK.

3 Ministrstvo za kulturo, *Analiza stanja na področjih kulture in predloga prednostnih ciljev* (Ljubljana: Ministrstvo za kulturo, 2002), dalje: Analiza.

4 Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo. V: *Ur. l. RS*, št. 96/2002, dalje ZUJIK.

5 Javni interes na področju kulture je interes za ustvarjanje, posredovanje in varovanje kulturnih dobrin na državnih in lokalnih ravneh, ki se uresničuje z zagotavljanjem pogojev zanje (2. čl.). Uresničuje se predvsem z zagotavljanjem pogojev za: kulturno ustvarjalnost, dostopnost kulturnih dobrin, kulturno raznolikost, slovensko kulturno identiteto in skupen slovenski kulturni prostor (8. čl.).

6 Obravnava strokovnih problemov je vsekakor vsebina drugih dokumentov in ne NPK.

7 Ne prepoznavna dosedanjih posrednih in neposrednih učinkov dejavnosti varstva nepremične dediščine na gospodarstvo.

Slovenije,⁸ nekoordinirano delovanje posameznih delov javne službe, odsotnost minimalnih standardov in uveljavljanja novih metodologij, zanemarjenost skrbi za redno vzdrževanje dediščine in spomenikov, ipd.

Kot priložnosti predvideva širitev pojma dediščine na nove kategorije (kulturno okolje, nesnovna dediščina), graditev sodobnega, mednarodno primerljivega sistema strokovnega in pravnega varstva ter razvoj v smeri sprejemanja strategije in politike celostnega ohranjanja ter razvijanja upravljavskih sistemov.

Poglavje o **dostopnosti do dediščine in razvijanju dediščinske zavesti** kot slabosti navaja npr. turizem, ki trži predvsem izjemne spomenike, ne pa druge dediščine. Še posebno poudarja izrabo dediščine za turistične vsebine na trajnostno škodljiv način.

Poglavje o **dediščini kot prvini trajnostnega razvoja in urejanja prostora** poudarja še zlasti njeno pomanjkljivo vključenost v politiko trajnostnega razvoja, strukturno politiko in politiko urejanja prostora. Ugotavlja, da javna služba varstva ni usposobljena za sodelovanje v programiranju razvoja na regionalni in lokalni ravni ter v strateškem delu urejanja prostora⁹ in da poslanstva javnih zavodov ne določa ustanovitelj oziroma financer, temveč so odvisna od nagnjenj posameznikov v javnih zavodih.¹⁰

Kot priložnosti predlaga, da celostno ohranjanje dediščine postane pomembna sestavina politik na drugih področjih in skupaj z varstvom okolja ter ohranjanjem narave med glavnimi priložnostmi za trajnostni razvoj. Omenja tudi dograditev sodobne, mednarodno primerljive strokovne službe in njeno mrežno vključevanje v prizadevanja drugih nosilcev trajnostnega (regionalnega) razvoja.

Poglavje o **mednarodni prepoznavnosti kulturne dediščine Slovenije** omenja med slabostmi omejevanje slovenske politike le na pomembnejše spomenike. V tem pogledu naj bi bila napačno razumljena tudi konvencija o varstvu svetovne dediščine. Analiza varstva nepremične dediščine se konča s cilji, prioriteta in z ukrepi. Štirje splošni cilji, ki izhajajo iz *Strategije gospodarskega razvoja Slovenije 2001–2006*,¹¹ so razčlenjeni v posamezne podcilje s podrobnejšimi komentarji, navajam le ključne poudarke:

I. Spremenjen sistem ohranjanja dediščine, ki ustrezno izzivom trajnostnega razvoja

- **Bolj dosledno in učinkovito izvajanje zakonskega varstva in njegovo prilagajanje novim okoliščinam.** Napoveduje ustanovitev medministrskega telesa, ki naj bi usklajeval različne politike na področju celostnega ohranjanja dediščine in podpiral nove oblike financiranja, razvojnega načrtovanja in upravljanja.¹²

8 Dalje: ZVKDS.

9 Opozarjam, da tudi nosilci programiranja razvoja in načrtovanja prostora niso usposobljeni za usklajevanje z vsemi deležniki in varstveno stroko!

10 Ta trditev prav gotovo ne velja za ZVKDS.

11 UMAR, *Strategija gospodarskega razvoja Slovenije 2001–2006* (Ljubljana: UMAR, 2001).

12 Ključni cilj za ustrezno ohranjanje dediščine!

- **Podpora razvoju usposobljenosti partnerjev, ki želijo prevzeti del odgovornosti za varstvo dediščine.** Obravnava predvsem nevladne organizacije in lokalne skupnosti.
- **Razvijanje strokovne, organizacijske in informacijske učinkovitosti javne službe, skrb za raziskovalno infrastrukturo.** Kot stalno nalogo poudarja dograditev sodobnega, mednarodno primerljivega sistema varstva dediščine.

II. Izboljšati dostopnost do dediščine in povečati njen identifikacijski, vzgojni in gospodarski potencial

Kot stalno nalogo predvideva tudi vključevanje dediščine v turistično ponudbo¹³ ob hkratnem prevzemanju dela odgovornosti za njeno vzdrževanje in obnovo s strani turističnega gospodarstva.

III. Zagotoviti dediščini vlogo spodbujevalca trajnostnega razvoja in kakovosti življenja

Predvideva razvoj takšnih finančnih mehanizmov v okviru politike skladnega regionalnega razvoja in sektorskih politik na stanovanjskem, komunalnem, turističnem, kmetijskem in šolskem področju, ki poleg doseganja temeljnih ciljev prispevajo k ohranjanju dediščine. Predlaga posebno in prednostno obravnavo razvojnih projektov v območjih s posebnimi razvojnimi problemi. Poudarja aktivno varovanje dediščine v prostoru, predvsem z uveljavljanjem strateških presoj vplivov na okolje, ki upoštevajo tudi vplive na dediščino.

IV. Povečati prepoznavnost Slovenije v Evropi in svetu s pomočjo dediščine

Predvideva aktivnejšo vlogo Slovenije v mednarodnih organizacijah in mednarodno promocijo pilotnega projekta Kras.

»Nacionalni program za kulturo: 2004–2007«¹⁴

Predgovor k NPK: 2004–2007 opredeljuje tri temeljne naloge kulturne politike:

1. odprtost do novih pobud in omogočanje sodobne in raznolike ustvarjalnosti ter spodbujanje sobivanja različnih oblik, stilov in miselnih tokov znotraj sodobne kulturne produkcije;
2. ohranjanje, oživljanje in aktualizacija dediščine, saj smo iz nje izšli kot narod s samostojno državo;
3. iskanje ravnotežja med obema nalogama.

Nadaljujem z izredno pomembnim navedkom: »Pri tem pa ni dopustno, da država kulturo kakorkoli usmerja, določa ali nadzira. Država z NPK opredeljuje javni interes na področju kulture ter opredeljuje cilje in prioritete kulturne politike, pri tem pa se

13 Ne glede na ugotovitve v 2. poglavju SWOT analize o trajnostno škodljivi izrabi dediščine z (nekaterimi) turističnimi vsebinami (op. av). Glej tudi prispevek podpisane, *Kulturna dediščina in turizem*. V: Mateja Faletič in Bisera Djutović (ur.), *Stanje in perspektive razvoja turizma v gozdnem prostoru* (Ljubljana: Republika Slovenija, Državni svet in Turistična zveza Slovenije, 2006; Turistična misel, 18), 112–123.

14 Sprejet je bil na podlagi široke strokovne in politične razprave v Državnem zboru brez glasu proti 27. 2. 2004.

ograjuje od presoje o njenih pojmovnih, svetovnonazorskih in estetskih vsebinah. Državna podpora kulturi je namenjena zagotavljanju pogojev za ustvarjanje in dostopnost kulturnih dobrin ... zato je na področju kulture regulacija nujna za njen uravnotežen obstoj in razvoj. Vsebinsko odločanje o uresničevanju ciljev in prioriteta *NPK* ni v rokah države, temveč je zagotovljeno z zakonsko soudeležbo kulturne, strokovne, znanstvene in kritične javnosti v postopkih razdeljevanja javnih sredstev, namenjenih kulturi.«¹⁵

Med desetimi splošnimi prioritetami kulturne politike v obravnavanem obdobju se bom omejila le na **6. tč.: Kultura kot kategorija razvoja: kultura kot generator gospodarskega razvoja, človeških virov, kvalitete življenja in socialne kohezivnosti**. Predvideva, da je naloga kulturne politike »ustvariti pogoje za večja vlaganja gospodarstva v kulturo ter spodbujati njuno sinergijo, na ta način pa povečati delež bruto domačega proizvoda, ki je namenjen kulturi. Donacije se upoštevajo kot davčna olajšava.«

Bistveni **ukrepi** so v prednostni podpori:

- programov in projektov, ki vključujejo sodelovanje gospodarskega sektorja;
- programov in projektov, ki spodbujajo kulturni turizem;
- javnih programov in projektov, ki imajo širše ekonomske učinke;
- skupnih infrastrukturnih programov in projektov, ki zagotavljajo pogoje za boljše delovanje kulturnega trga in večjo dostopnost kulture;
- vlaganja v kulturo se uveljavljajo kot davčna olajšava za pravne in fizične osebe (npr. pri obnovi spomeniškega fonda), ...

VIII. poglavje Varstvo dediščine obravnava splošni cilj in v nadaljevanju sedem ciljev:¹⁶

Splošni cilj: Ohranjanje in razvoj kulturne raznolikosti Slovenije z varstvom dediščine ter povečanje njene dostopnosti.

Cilj je zagotoviti dostopnost celovitih informacij o dediščini, kar je prvi pogoj tako za dvig strokovnosti dela kot tudi za dvig vseh ravni dostopnosti dediščine. Zakonsko varstvo dediščine se mora prilagajati mednarodnim konvencijam, ki jih je sprejela naša država.¹⁷ Uresničevanje cilja zahteva predvsem uveljavitev metodologije za vzpostavitev različnih ravni varovanja dediščine, uveljavljanje nedestruktivnih metod raziskav kot temeljno in preventivno varstvo dediščine, ... prav tako pa uveljavitev enotne metodologije dela na področju varovanja in hranjenja likovne dediščine ter restavratorske dejavnosti, uskladitev zakonodaje z mednarodnimi konvencijami in uveljavitev večletnega režima sofinanciranja projektov obnove.

15 Nav. delo: 12.

16 Vsako kulturno področje opredeljujejo splošni cilji, sledijo prioritete in ukrepi, opremljeni s pričakovanimi učinki ter kazalci za njihovo doseganje. V nadaljevanju zaradi omejitve obsega predstavljam le cilje.

17 Ugotavljam, da ji to najbolj ne uspeva, vendar ne izpostavljam vzrokov za to neprilaganje.

Posebno pozornost je treba namenjati ohranjanju nematerialne, duhovne ljudske dediščine. V ta sklop sodi tudi ureditev razmer na področju svobodnih poklicev, podjetništva in izvajanja drugih nalog na področju varstva dediščine.

Prioritete in ukrepi obsegajo sedem ciljev:¹⁸

1. cilj: Zagotoviti dostopnost celovitih informacij o dediščini z vzpostavitvijo enotnega registra.

2. cilj: Zagotovitev ustreznih pogojev za varovanje in hranjenje nacionalne dediščine, razvijanje strokovno, organizacijsko in informacijsko učinkovite javne službe ter skrb za raziskovalno infrastrukturo.

Pogoj za njegovo doseganje je tudi razvijanje univerzitetnega študija s področij dediščine, kar ima strateško vlogo v gospodarskem, socialnem in kulturnem razvoju države ter pri ohranjanju nacionalne identitete. Predvideva spodbuditi dodiplomski in podiplomski študij na področjih konservatorske, restavratorske in muzejske stroke. Da bi zagotovili razvoj dejavnosti, je potrebna ureditev vpisa omenjenih disciplin v šifrant raziskovalnih področij, spodbujanje povezovanja zainteresiranih raziskovalcev in ustanovitev skupine za temeljne in aplikativne raziskave.

4. cilj: Vključevanje dediščine v sodobno življenje in razvoj, izboljšanje dostopnosti dediščine in povečanje njenega identifikacijskega in vzgojnega potenciala.

Obravnavani cilj med drugim poudarja tudi pogoje za optimalnejšo virtualno in fizično dostopnost do dediščine in podatkov o njej.

5. cilj: Zagotoviti dediščini vlogo dejavnika v gospodarskem razvoju ter vlogo spodbujevalca trajnostnega razvoja in kakovosti življenja.¹⁹

Uresničevanje omenjenega cilja zahteva oblikovanje pedagoških programov za varstveno področje in uvajanje predmeta dediščina v šolske programe. Predvideva pripravo konkretnih razvojnih programov in projektov varovanja dediščine, ki vključujejo tudi gospodarske učinke. V trajnostni razvoj večjih varovanih območij sodijo: naselbinska dediščina kulturne krajine, arheološka dediščina, priprava presoj upravičenosti²⁰ za posamezne skupine dediščine, sklenitev partnerstva za razvojne programe in izvedbene projekte, organiziranje podpore javnosti v obliki patronatov, oblikovanje finančnih in upravljaljskih orodij.

6. cilj: Povečati vključenost Slovenije v mednarodni prostor s pomočjo dediščine.

Predvideni so podpisi konvencij o ukradenih in nezakonito izvoženih predmetih dediščine,²¹ o varstvu podvodne dediščine in krajini,²² razvijanje dejavne vloge v telesih Sveta Evrope, koordinacija sodelovanja v drugih mednarodnih organizacijah, promocija uspešnih dediščinskih projektov v tujini, vpis vsaj enega območja na Seznam svetovne kulturne in naravne dediščine pri UNESCO, vključevanje v mednarodne promocijske projekte, mednarodna partnerstva pri skupnih projektih.

18 Na nepremično dediščino se jih nanaša le pet.

19 Mislim, da naslov ne odseva najbolje vsebine poglavja.

20 Ni jasno opredeljeno ali načrtovanih posegov ali vlaganj (op. av.).

21 Ratificirana leta 2004.

22 Ratificirana leta 2003.

Problematika »NPK: 2004–2007«

Ugotavljam, da je predstavitev varstvene dejavnosti v *NPK* glede na obravnavo nepremične dediščine v *Analizi* razdelana oziroma izrabljena slabše, kakor bi lahko bila glede na njeno kakovostno raven. V nadaljevanju predstavljam le tiste vsebine v *NPK*, ki po moji oceni niso bile dovolj ustrezno izpostavljene:

- specifika varstvene dejavnosti²³ kot tudi aktualne širitve obsega, pomenov in vsebine dediščine, kar posledično zahteva med nosilci dodatne naloge in jasno ločevanje pristojnosti;²⁴
- celovito določanje politike in strategije varstva, kakovosti in nadzora ter razvijanje dolgoročno usmerjenega upravljanja z dediščino s strani države;
- dvig sodobne, mednarodno primerljive kakovosti in organiziranosti javne službe varstva;²⁵
- poleg neposrednega sistema sofinanciranja je treba začeti uvajati nove dopolnilne finančne mehanizme (razviti metodo analiziranja gospodarskih učinkov obnov in pozitivnih vidikov vlaganja javnih sredstev);²⁶
- ustanovitev medministrskega telesa, ki bi usklajeval različne politike na področju celostnega ohranjanja dediščine in podpora novim oblikam financiranja,²⁷ razvojnega načrtovanja (vključevanja v strateške in izvedbene dokumente)²⁸ in upravljanja;
- mednarodna prepoznavnost Slovenije kot države s številčno in z raznovrstno dediščino.

Sklep k obravnavani problematiki

NPK bi moral biti zasnovan dolgoročno – vsaj do leta 2013, kolikor traja sedanjí finančni okvir, če ne do leta 2023, saj so do takrat zasnovani nacionalni razvojni projekti.²⁹ Moral pa bi se kratkoročno operativizirati ali deloma revidirati glede na vsakokratne okoliščine.

Glede na dejstvo, da je ohranjanje dediščine v obravnavanih strateških dokumentih države vključeno le posredno, bi moral novi *NPK* prvenstveno:

- definirati bistvene prvine politike v zvezi z dediščino, še posebej jo opredeliti v vsej širini, novih pomenih, vlogah in povezavah z drugimi zvrstmi kulture ter drugimi dejavnostmi in
- čim podrobneje opredeliti pojem celostnega ohranjanja dediščine, ki je bistven za njen obstoj (tj. smiselna porazdelitev nalog varstva po vseh državnih resorjih; ustrezen del nalog

23 Od vseh kulturnih dejavnosti najbolj odvisna od urejenih pravnih temeljev, ustreznega zakonskega izvajanja in učinkovitosti pravne države.

24 Aktivnejša vključitev nevladnega sektorja, še posebno prostovoljnih organizacij in lokalnega prebivalstva.

25 Tudi s sofinanciranjem pilotnih projektov, predhodnih študij, strokovnih zasnov itd.

26 Ob dejstvu, da doseže redno vzdrževanje z gospodarskega in varstvenega vidika večji učinek.

27 Ne samo davčnih olajšav.

28 Tudi z vztrajanjem na pripravi strateških presoj na okolje, ki upoštevajo tudi vplive na dediščino.

29 Osrednji razvojni projekti naj bi omogočili bolj ambiciozno in koncentrirano načrtovanje investicij z več sektorskimi učinki.

prevzamejo tudi lokalne skupnosti, ob dejavnem sodelovanju lastnikov in vseh zainteresiranih, kot so društva, nevladne organizacije, ...).

- Zlasti slednje načelo bi moralo biti že vgrajeno v predstavitelne strateške dokumente države. Zaradi pavšalne in le načelne vključenosti kulture in dediščine vanje bi z njimi le težko uskladili novi *NPK*.³⁰
- Nato bi razgradili vsebinsko strukturo *NPK* z osrednjimi področji in usmeritvami, ki bi zagotovili ciklično-dolgoročen proces trajnega ohranjanja dediščine.

Po podrobni prehodni analizi varstvene dejavnosti bi morali ob njegovi zasnovi bolj nedvoumno kot je v dosedanem *NPK* opredeliti cilje, prioritete z ukrepi, s kazalci in z učinki, ki bi zajeli vso problematiko. Odsotnost njihovih jasnih opredelitev je posledično botrovala ne najbolj konsistentni vsebini *Poročil*.³¹ *NPK: 2004–2007* kot strateškemu državnemu dokumentu bi morali vertikalno slediti regionalni in lokalni programi za kulturo.³² Ti bi povzeli »državne« vsebine *NPK*³³ in dodali regionalne in lokalne vsebine ter pobude.

»Predlog Nacionalnega programa za kulturo: 2008–2011«³⁴

Ob predlogu *NPK* pisci uvodoma ugotavljajo, da se je za obstoječega kot nesmotrna pokazala njegova razdrobljenost. Po mojem mnenju to ni bil bistven problem in je vzrok za njegovo ne dovolj ustrezno učinkovitost to, da nosilci niso bili jasno opredeljeni. V nadaljevanju navajajo, da sta bili »dve smeri doslej še premalo razvidni: medresorsko sodelovanje in pa sistematično povezovanje ne le ministrstev in ustanov, ampak tudi povezovanje področij, za začetek vsaj kulture, znanosti in izobraževanja. Ta vidik kulturne politike je treba v prihodnje bolj poudarjati in uresničevati, saj bo spodbuda zlasti novim praksam umetniške ustvarjalnosti, obenem pa kohezivni dejavnik kulture in razvoja sploh.«³⁵

Poleg osrednje naloge kulturne politike – podpora ustvarjalnosti – naj bi bili strateški cilji kulturne politike: »zagotavljanje svobode medijskega prostora, skrb za jezik in komunikacije v dobi globalizacije, ohranjanje dediščine in razvoj kulturnega okolja in pa prispevek kulture k razvojni rasti in zaposlovanju.

Med izvedbene cilje 2008–2011 se uvrščajo: podpora ustvarjalcem (strokovnjakom) – posameznikom in zainteresiranim skupinam, tj. povečanje sredstev za kakovostne umetniške programe in projekte, spodbujanje institucij, da se odpirajo novim izzivom, in hkrati skrb za njihovo stabilno delovanje, podpora kulturnim mrežam in sodelovanju med izvajalci kulturnih dejavnosti, promocija slovenske kulture in jezika v Sloveniji, Evropi in drugod po svetu, spodbujanje partnerstva med izvajalci kul-

30 Predlog piscev *Poročila o izvajanju NPK* za leto 2004.

31 Za leto 2004, 2005, 2006.

32 Ker so po ZUJIK neobvezni, se le redke občine odločajo za njegovo izdelavo.

33 Vse ravni in zvrsti kulture, ne samo dediščine!

34 Dalje *NPK*.

35 Ni označenih strani.

turnih dejavnosti, gospodarstvom, šolstvom, visokim šolstvom in civilno družbo.«³⁶

V **uvodu**, v poglavju o **slovenski kulturi, evropskosti in globalizaciji**, pisci še premalo poudarjajo kulturno raznolikost,³⁷ ki je enakovredna biotski.³⁸ Prav tako ugotavljam še premajhno kritično distanco do vrednostnega razlikovanja med »elitno« in »množično« kulturo, saj je v sedanjem postmodernem času ta prepad že marsikje presežen.

V poglavju o **dediščini** je zelo poveden uvodni stavek, a mu manjkata predvsem izhodišče – analiza in ključni vidik – nosilci: Glede na sedanje razmere je tudi čas, da na novo premislimo in ovrednotimo celoten položaj slovenske dediščine ter ji omogočimo optimalno varstvo in možnosti za vključevanje v sodobno življenje.³⁹ Tudi v nadaljevanju ni jasno, na podlagi česa in v imenu koga izražajo pisci svoje ugotovitve ter potrebe po ukrepanju.

Še posebno je problematičen stavek: »Javna služba varstva dediščine zaostaja za drugimi segmenti naše kulture in je med slabšimi v Evropi.«⁴⁰ Osebo dvomim, da je bila narejena ustrezna analiza delovanja naše in drugih varstvenih služb po Evropi ter da je bila na njeni podlagi izdelana ocena kako (pa tudi zakaj) zaostaja za drugimi segmenti kulture pri nas.⁴¹

Pisci v nadaljevanju ugotavljajo: »To se odraža v splošnem pomanjkanju odnosa do dediščine, v nezadostnem financiranju njene obnove in neuskaljane službe varovanja.« Menim, da so za te ugotovitve 'krivi' različni vzroki, ki bi jih bilo treba natančno opredeliti in ne pavšalno navajati. Tudi v nadaljevanju, ko pisci ugotavljajo, da pri nas ni prave civilne pobude, ki bi podprla strokovne odločitve ali imela do njih kritično distanco in s tem vplivala na splošen odnos do varstva dediščine,⁴² bi morali pri tem razmejiti dejansko vlogo civilne družbe in javne službe varstva.

Osebo se ne strinjam z navedbo, da bi bilo ob pravi podpori kulturne politike sicer mogoče marsikaj spremeniti, vendar pa je do stabilnih rezultatov mogoče priti le z dolgotrajnim vzgojnim procesom in trajnim izobraževanjem zaposlenih v ustanovah za varovanje dediščine, kar bi dvignilo splošno raven pripadnosti skupnim vrednotam in obenem omogočalo aktivnejšo vlogo javnosti v procesih ohranjanja in prenove tako spomenikov kot dediščine. To sta le dva med številnimi drugimi dejavniki, ki ju od preostalih nikakor ne smemo ločeno poudarjati.⁴³ V na-

daljevanju bi morali poudariti potrebo po nedeljivi obravnavi ohranjanja snovne in nesnovne dediščine, kakor tudi drugih kulturnih prvin in kulturne ustvarjalnosti.

Načela kulturne politike so v nadaljevanju predstavljena po sklopih, kot npr.:

- **pravica do kulture** (poleg pravice do kulture bi morali poudariti tudi pravico do dediščine, kakor jo določa ICOMOS);⁴⁴
- **kultura kot ustvarjalna, dinamična in združevalna energija v družbi**;
- **pluralizem, svoboda izražanja in enake možnosti za ustvarjanje**;
- **skrb za slovenski jezik**;
- **skrb za narodni skupnosti, romsko skupnost, različne kulturne etnične skupine in ranljive skupine**;
- **enakomerna razvejanost kulture po Sloveniji** (zlasti poudarja novo regionalno razdelitev in oblikovanje regionalnih razvojnih programov, kar bo uresničevalo načelo krepitev kulture po regijah v praksi);
- **skrb za Slovence v zamejstvu in po svetu**;
- **zagotavljanje kulturne izmenjave in promocija kulture na tujem**;
- **razvijanje kulturne zavesti in izražanja pri otrocih in mladini** (še posebno poudarja potrebo po usposobitvi učiteljev, kulturnih ustvarjalcev in ustanov za partnersko sodelovanje v vzgojno-izobraževalnem procesu);
- **skrb za navzočnost kulturnih vsebin v medijih**;
- **narava in okolje kot kulturna vrednota** (To poglavje ni najbolj ustrezno opredeljeno: poudariti bi morali pomembno dejstvo, da je bil temeljni vzrok nastanka dejavnosti varstva naravne dediščine njegova kulturna dimenzija. Ne strinjam se tudi z navedbo, ki pravi: »zato se bo kulturna politika zavzemala za gradnjo, ki bo v skladu z videzom krajine ter njeno zgodovinsko in duhovno podobo.«⁴⁵ Zagovarjam stališče, da bi morali v nasprotju z varovanimi območji, kjer delujejo specifična varovala oziroma merila načrtovanja in oblikovanja novogradenj, drugod izhajati iz načel racionalnosti gradnje v preteklosti, ne pa iz romantičnega, formalnega posnemanja oblik in detajlov. Nenazadnje bi morali bolj jasno poudariti naravno in kulturno dediščino kot izhodišče vsakršnega razvoja in celostnega ohranjanja.)

36 Glej prejšnjo opombo.

37 Kulturna raznolikost in celostno ohranjanje dediščine sta dva od štirih antiglobalizacijskih mehanizmov, poleg varstva okolja in človekovih pravic.

38 Glej UNESCO, *Universal Declaration on Cultural Diversity*, Paris 2001, <http://www.portal.unesco.org/culture/>, 9. 2. 2004.

39 Nav. delo: 4. Ta ugotovitev se navezuje tudi na prvo točko *Problematike NPK: 2004–2007*.

40 Nav. delo: 9.

41 Poudarjam nesporeljivo primerljivost različnih segmentov kulture!

42 Prav tam.

43 Več o izboljšanju stanja in varstva dediščine v publikaciji podpisane, *Nepremična dediščina vsakdanjega življenja na podeželju v Republiki Sloveniji, Tretje skupno poročilo o zgodovinskih središčih* (Ljubljana: Ministrstvo za kulturo, 2001).

44 ICOMOS, *Declaration of ICOMOS marking the 50th anniversary of the Universal Declaration of Human Rights*, Stockholm 1998, <http://international.icomos.org/>, 9. 1. 2006.

45 Nav. delo: 11.

Smernice kulturne politike oblikujejo naslednje vsebine:

- **kulturna politika in Evropska unija** (poleg kvantitativnih dokazov o velikem vplivu kulture na gospodarsko rast⁴⁶ in zaposlovanje so navedeni domači dokumenti na državni ravni, ki so temelj za pridobivanje sredstev iz skladov EU za razvojne kulturne projekte);
- **podpora kulturi na svobodnem trgu**;⁴⁷
- **omogočanje dostopnosti do e-kulture** (oziroma do digitalnih kulturnih vsebin je tudi za področje nepremične dediščine med splošnimi prioritetami. Predstavlja najširšo paleto namenov z vsebinami, ki so uresničljive le kot npr. interpretacije prezentacij, virtualne obnove, ...);
- **izobraževanje za poklice v kulturi** (poudarek bi moral biti na interdisciplinarnosti izobraževalnih vsebin s področja varovanja dediščine);
- **sodelovanje Slovenije v mednarodnih medvladnih organizacijah na področju kulture** (med prioritetskimi cilji so še zlasti ratifikacije treh mednarodnih konvencij, sprejetje in uresničevanje strategije za varstvo dediščine ter naravnih vrednot v skladu z mednarodnimi akti in dajanje tehnične pomoči v obliki prenosa izkušenj tretjim državam);
- **evropska prestolnica kulture** (pripravljavci besedila opozarjajo tudi na horizontalno povezovanje, mreženje med različnimi kulturnimi organizacijami in ustanovami ter na vertikalno, vsebinsko povezovanje posameznih področij, programov oziroma projektov s področja dediščine, ki se dopolnjujejo);
- **preobrazba javnega sektorja** (varstvena služba je (pre)živela preveč reorganizacij, ki niso pomenile njene kakovostne nadgradnje; po drugi strani pa je v bistvu že regionalno organizirana).

Področja kulturne politike:

Uvodoma je za vsako od desetih področij kulturne politike predstavljen opis javnega interesa, slede naloge kulturne politike, ki s poudarki na tem, kateri segment in katere točke v njem bi podpirali, pomenijo že cilje, ki jih je treba uresničevati.⁴⁸

V javni interes na področju **varstva dediščine** sodijo:

- identificiranje dediščine, njenih vrednot in vrednosti, njeno dokumentiranje, preučevanje in interpretiranje;
- hranitev dediščine in preprečevanje škodljivih vplivov nanjo;
- omogočanje dostopa do dediščine ali do informacij o njej vsakomur, še posebno mladim, starejšim in invalidom;
- predstavljanje dediščine javnosti in razvijanje zavesti o njenih vrednotah;
- vključevanje vedenja o dediščini v vzgojo, izobraževanje in usposabljanje;
- celostno ohranjanje dediščine;

46 To bi morali še posebno poudariti segment ohranjanja nepremične kulturne dediščine.

47 Vsebina prejšnje opombe velja tudi za pričujoče poglavje.

48 Znova ugotavljam, da niso bila opredeljena izhodišča oziroma izdelane analize, ki naj bi bile podlaga izbora nalog s poudarki na segmentih in posameznih točkah posameznega kulturnega področja.

- spodbujanje kulturne raznolikosti s spoštovanjem različnosti dediščine in njenih interpretacij ter sodelovanje javnosti v zadevah varstva in obnove.

V nadaljevanju pisci predvidevajo vsaj enako finančno raven, ki bi jo kulturna politika namenjala temu segmentu kulture. Večji poudarek pa bi morala nameniti vzgojnemu procesu o naravi in pomenu dediščine ter skrbeti za ugled spomeniškega varstva. Ustanove za varovanje dediščine⁴⁹ naj si prizadevajo, da:

- postanejo nepogrešljiva vez med raziskovalnimi, izobraževalnimi in drugimi kulturnimi ustanovami ter javnostjo;
- postanejo nosilci oziroma nepogrešljivi generatorji pozitivnega odnosa javnosti do kulture;
- s svojim delovanjem prinašajo in dvigajo občečloveško kulturno raven;
- s svojimi predmeti razširjajo aktualna družbena sporočila, s katerimi pomagajo prepoznavati vrednote, posredovati modrost, odkrivati stara znanja in tehnologije;
- opozarjajo, da se v dediščini odkriva posebna ekonomska vrednost in se ustvarjajo pogoji za nova delovna mesta.⁵⁰

Dediščina – skupne prioritete:

V drugem odstavku poglavja je navedena trditev, ki ni najbolj ustrezna. Za doseganje boljših učinkov in za to, da varstvo približamo ljudem, njihovim potrebam in pričakovanjem, bo treba doseči boljšo povezavo med javno službo za varstvo premične in nepremične dediščine ter arhivsko javno službo, od njenega prepoznavanja in evidentiranja do hranjenja in razglašanja za spomenik ter predvsem pri pripravah muzeoloških projektov (razstav), pri projektih obnove in oživljanja spomenikov ter pri zagotavljanju podatkov o dediščini.⁵¹ Da varstvo približamo ljudem, njihovim potrebam in pričakovanjem, ni toliko pomembna povezava med institucijami, ampak še posebno kontinuirano sodelovanje varstvene službe z lastniki, lokalno skupnostjo, nevladnimi organizacijami in s preostalo zainteresirano javnostjo. Poteka naj v smislu popularizacije same dejavnosti in njenega delovanja, od nalog, poslanstva, ciljev ipd., do prikaza uspešnih obnovitvenih rešitev z dostopnostjo do njih, tako dejansko kot virtualno.

V nadaljevanju je predstavljena tudi potreba po podiplomskem izobraževanju in usposabljanju konservatorjev ter drugih strokovnjakov. Prav gotovo je nujna, vendar bi morala biti po mojem mnenju organizirana interdisciplinarno.⁵² Menim tudi, da bi morali poleg izboljšave sistema pripravnštva in podeljevanja nazivov uvesti tudi sistem licenc za vse sodelavce s strokovnim nazivom v varstveni dejavnosti in ne samo za strokovnjake zu-

49 Pisci v dveh stavkih uporabljajo dva različna naziva za isto dejavnost, kar nedvomno tudi pripomore k (ne)razumevanju širše javnosti o organiziranosti in delovanju ZVKDS!

50 Nav. delo: 31.

51 Prav tam.

52 Poznam le monodisciplinarne, individualne programe, ki so vsekakor dobri, vendar bi bil interdisciplinaren, tudi medinstitucionalen program nedvomno ustrežnejši. V omenjeno smer sta potekala vsaj dva dosedanja poskusa, ki pa sta neuspešno propadla zaradi nerešenih, predvsem subjektivnih dejavnikov.

naj javne službe varstva. Uvedba davčnih olajšav za lastnike spomenikov je med trajno neuresničeni zahtevami konservatorjev, ki se pojavlja tudi v obstoječih državnih strateških dokumentih (*Strategija razvoja Slovenije*, obstoječi *NPK*), vendar ob spremembah davčnih zakonov leta 2005 znova ni bila uresničena.⁵³

V nadaljevanju je poudarjena potreba po zagotovitvi naložb v digitalizacijo dediščinskega gradiva in podatkov o njej, po enotnem prikazu omenjenega gradiva in zagotavljanju boljše dostopnosti do njega.

Kulturna politika naj bi namenjala skrb tudi:

- zagotovitvi prostorskih možnosti in tehnični posodobitvi javne varstvene službe;
- dvigu kakovosti znanstvenih in tehnoloških raziskav, njihovega vključevanju v mednarodni prostor;
- sodelovanju javnih zavodov v mednarodnih in čezmejnih projektih;
- uvedbi takega financiranja obnov in projektov, ki bi zagotavljala večjo učinkovitost porabe javnih sredstev in bi bila bolj prilagojena potrebam lastnikov in uporabnikov;
- hitrejšemu dostopu otrok in mladih do dediščine, za katero skrbi javna služba;
- izboljšanju dostopnosti dediščine gibalno in senzorno oviranim osebam ter ranljivim skupinam.

Naloge kulturne politike v naslednjih letih na področju **nepremične dediščine** naj bi bile usmerjene v reševanje problematike neizenačenosti registra dediščine, saj ta neizenačenost onemogoča izdelavo enotne strategije celostnega ohranjanja od vključevanja dediščine v razvojne programe, v prostorsko načrtovanje in programe ter projekte obnove do oživljanja spomenikov in spomeniških območij.⁵⁴ Te neizenačenosti avtorji *NPK* v nadaljevanju podrobneje ne pojasnjujejo, verjamem pa, da se zavedajo, da je delo na registru nepremične dediščine ciklični proces, ki se bo trajno preverjal, revidiral in nadgrajeval. Pisici navajajo razvite varstvene strategije, kar predvideva tudi 73. čl. predloga novega varstvenega zakona (19. 7. 2007), za katero upam, da bo vsebinsko sledila že več kot 30 let starim mednarodnim dokumentom, ki promovirajo celostno ohranjanje dediščine.

Dediščina – skupni cilji, ukrepi in kazalniki⁵⁵

1. cilj bo povezati javno službo varstva ter jo približati uporabnikom in javnosti.

Ukrepi za njegovo uresničevanje naj bi bili naslednji:

- izvedba združitve oziroma statusnega preoblikovanja državnih javnih zavodov (varstvo nepremične dediščine je, kot rečeno, že oslabiljeno zaradi številnih dosedanjih reorganizacij, zadnje v smislu centralizacije leta 1999).
- Prednostna obravnava programov in projektov, pri katerih so

delujejo različni javni zavodi, po možnosti z različnih področij varstva.

Pričakovani učinki: učinkovitejše izvajanje javne službe, še posebno v (nadzornem) finančnem smislu.

2. cilj bo doseči višjo raven strokovne usposobljenosti zaposlenih v javni službi varstva dediščine in drugih strokovnjakov na tem področju.

Med **ukrepi** za njegovo uresničitev naj bi bili med drugim podpora:

- ustanovitvi dodiplomskih in podiplomskih študijskih programov: znova dodajam, da bi morali biti interdisciplinarno izvajani;
- programu strokovnega izpopolnjevanja in preverjanja znanja strokovnjakov;
- prenovi sistema pripravništva in podeljevanja strokovnih nazivov: dodajam potrebo po dodeljevanju licenc za vse strokovnjake ne glede na status,
- oblikovanju in izvedbi enotnega pregleda usposobljenih izvajalcev specializiranih del;
- programom usposabljanja za izvajalce specializiranih del zunaj javne službe.

Pričakovani učinki bodo v povišani ravni strokovne usposobljenosti zaposlenih, ki bo primerljiva s sorodnimi službami v Evropski uniji (na podlagi katerih analiz je bilo to ugotovljeno?), možnost boljše izbire izvajalcev in posledično kakovostnejša izvedba obnovitvenih posegov.

3. cilj bo zagotoviti dostopnost do informacij o dediščini v digitalni obliki.

Ukrep naj bi bil v pripravi akcijskega načrta digitalizacije dediščine na podlagi ciljev in področij delovanja **Strategije razvoja informacijske družbe v Sloveniji si2010**.

Pričakovani učinki naj bi bili še posebno v večji prepoznavnosti slovenske dediščine, izboljšanju dostopnosti in možnosti uporabe podatkov v digitalni obliki v vzgoji, izobraževanju, raziskovanju in kreativnih industrijah.

4. cilj bo doseči dvig kakovosti znanstvenih in tehnoloških raziskav za potrebe varstva.

Ukrepi naj bi bili predvsem v:

- pripravi strategije financiranja raziskav in po možnosti njena vključitev v tovrstno evropsko strategijo (aktivnosti za področje nepremične dediščine že potekajo);
- podpori vključitve raziskovalcev in podjetij v evropske tehnološko-razvojne platforme, povezane s področjem dediščine;
- finančni podpori tistim raziskovalnim programom in projektom, ki se vključujejo v mednarodne programe;
- zagotovitvi javne dostopnosti rezultatov raziskav.

Pričakovani učinek naj bi bil v izboljšanju povezave med raziskavami in razvojem na eni in varstvom na drugi strani ter boljši prenos rezultatov raziskav v prakso.

5. cilj bo v kulturni vzgoji in razvijanju ozaveščenosti javnosti o pomenu in vrednotah dediščine.

Ukrepi naj bi bili usmerjeni v:

- oblikovanje publikacij, programov in projektov za otroke in

⁵³ Več o tem v prispevku podpisane, Sodobni vidiki domačih in mednarodnih predpisov ter dokumentov na področju varstva kulturne dediščine, *Glasnik SED* 46/1 (2006), 13–18.

⁵⁴ Nav. delo: 32.

⁵⁵ V nadaljevanju poudarjam le vsebino, (smiselno) povezano z varovanjem nepremične dediščine. Zaradi omejenega prostora ne predstavljam kazalnikov, ki tudi (še) niso opredeljeni pri vseh ciljih in pri predstavitvi obravnavane problematike tudi niso najbolj bistveni.

- mladino, ki poleg kakovostne predstavitve dediščine vključujejo tudi primerno predpripravo in refleksijo;
- sodelovanje pri prenovi učnih načrtov, ki zadevajo varstveno področje;
 - izdelavo spletne strani in virtualnih predstavitev premične dediščine (poudarjam, da bi bilo to potrebno tudi za področje nepremične dediščine);
 - podporo programom in projektom popularizacije dediščine v medijih.

Pričakovana učinka naj bi bila v izboljšanju odnosa javnosti do dediščine in v razvijanju ustvarjalnosti z njenim poznavanjem kot enega med bistvenimi vzgojno-izobraževalnimi smotri in uživanjem v njej.

Nepremična dediščina

1. cilj naj bi bil v zagotovitvi systemske podlage za celostno ohranjanje dediščine. (Ta systemska podlaga bi morala biti zagotovljena tako z *NPK* kot tudi z novim varstvenim zakonom in drugimi strateškimi ter operativnimi dokumenti države.)

Ukrepi naj bi bili v:

- pripravi analize ogroženosti in ocene priložnosti za njeno vključevanje v gospodarstvo in v družbeno življenje nasploh (To je bila že naloga dosedanjih *SPRO*⁵⁶ in posebej *PRO*⁵⁷);
- opredelitvi ciljev, usmeritev in ukrepov celostnega ohranjanja, še posebej v obliki ustanovitve kot turistične in vzgojno-izobraževalne rabe tako imenovanih kulturnih poti, ki naj povežejo posamezne spomenike in območja v dobro delujoče mreže (To ni celostno ohranjanje!);
- sprejetje strategije varstva dediščine. (To je tudi obveza, opredeljena v 73. čl. predloga novega varstvenega zakona.)

Pričakovani učinek naj bi bil v izboljšanju delovanja sistema varstva in njegovo doslednejše vključevanje v razvojno načrtovanje na vseh ravneh.

Kazalniki:

- sprejeta strategija;
- število sodelujočih resorjev in drugih deležnikov v strategiji;
- število dokumentov razvojnega načrtovanja, ki upoštevajo strategijo varstva.

2. cilj: celostno ohranjanje in razvoj dediščine⁵⁸ ter njeno povezovanje s sodobnim življenjem in ustvarjanjem

Ukrepi:

- izvedba dejavnosti za identifikacijo pomembnejših projektov obnove in oživljanja spomenikov, ki so v lasti države, občin in zasebnikov;
- obnova in oživitev spomenikov v lasti RS;
- prednostna podpora projektom, ki prispevajo k doseganju ciljev *Operativnega programa za krepitev regionalnih ra-*

*zvojnih potencialov za obdobje 2007–2013*⁵⁹ ter pridobitev evropskih sredstev za ta namen;

- obnova in oživitev Kobilarne Lipica,
- obnova in oživitev spomenikov v regijskem parku Škocjan-ske jame in v Štanjelu kot delov resolucijskega projekta Povezovanje naravnih in kulturnih potencialov Krasa.

Pričakovana učinka naj bi bila tako v učinkoviti porabi evropskih strukturnih sredstev, namenjenih obnovi spomenikov, kot v prispevku dediščine⁶⁰ k povečevanju konkurenčnosti slovenskega gospodarstva in zviševanju števila delovnih mest.

Kazalniki – število:

- obnovljenih in revitaliziranih spomenikov vključenih, v *OP RR 2007–2013*,
- spomenikov, oddanih v upravljanje, obiskovalcev v obnovljenih objektih in novih delovnih mest v njih.

3. cilj: uveljavitev dediščine⁶¹ kot nosilke identitete in kakovosti življenja na nacionalni, regionalni in lokalni ravni

Ukrepi:

- z ustrezno politiko in z namenskimi proračunskimi sredstvi lastnikom spomenikov omogočati njihovo nujno obnovo;
- z usposobljenimi službami lastnikom spomenikov strokovno svetovati pri obnovi in pri pridobivanju sredstev na raznih domačih in mednarodnih razpisih;
- s subvencijami, z nadomestili in drugimi ukrepi spodbujati dostopnost spomenikov in dediščine nasploh za javnost.

Pričakovana učinka sta v prispevku dediščine k izboljšanju kakovosti življenja v neposrednem okolju in v prispevku dediščine k večji prepoznavnosti na vseh ravneh.

Kazalniki – število:

- obnovljenih spomenikov, še posebno tistih, ki so javno dostopni z muzeološkimi predstavitvami in ki so vključeni v turistično ponudbo ali druge primerne rabe;
- projektov na področju varstva dediščine, ki se sofinancirajo iz proračuna drugih resorjev, donacij ali mednarodnih virov, razen strukturnih skladov.

56 Strategija prostorskega razvoja občine.

57 Prostorski red občine.

58 Razen v tem naslovu v nadaljevanju dediščina sploh ni omenjena, ampak le spomeniki, zato bi naslov morali spremeniti!

59 V okviru 3. prioritete, ki je usmerjena v povezovanje naravnih in kulturnih potencialov, so omenjeni cilji predvsem v podpori večjim investicijskim projektom, »ki bodo prispevali k trajnostnemu razvoju določenega območja ter skozi povezavo kulturnih in naravnih virov v prostoru zagotovili razvoj novih storitev in proizvodov v povezavi s turizmom in turizmu komplementarnimi storitvenimi dejavnostmi na področju kreativne industrije, informacijske družbe, izobraževanja, razvojnega podjetništva, trgovine itd.« Republika Slovenija, Služba Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko, *Operativni program za krepitev regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007–2013* (Ljubljana, Služba Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko, 2007), 81, dalje: *OP RR 2007–2013*.

60 Ukrepi 2. cilja se nanašajo le na spomenike in ne na dediščino!

61 Velja enako kot za opombi 58 in 60.

Sklep

Glede na primerjavo obstoječega *NPK* in novega predloga ugotavljam, da slednji še bolj oži v predhodnem bolj strateško zasnovane vsebine. Kot primer navajam v *Predlogu* cilje, povezane s celostnim ohranjanjem dediščine,⁶² ki jih ne tolmači ravno ustrezno. Zato znova poudarjam predloge in prioritete za načrtovanje strukture in vsebine *NPK*, predhodno predstavljene v *Problematiki NPK: 2004-2007* ter *Sklepu k obravnavani problematiki*.

Ob tem predstavljam premalo upoštevano poročilo ekspertov Sveta Evrope,⁶³ ki je poudarilo naslednje prioritete naloge in postopke kulturne politike ter organiziranosti varstvene stroke, ki so še vedno aktualne:

- jasno definiranje nacionalne politike, njenih ciljev in ukrepov, s katerimi jih doseči;
- obveznost sodelovanja stroke pri pripravi novih zakonov;
- definiranje sankcij, možnost priziva;
- odpravljanje očitnega razkoraka med zakonodajo in njenim izvajanjem;
- jasno razmejevanje matičnih ustanov in njihove naloge v razmerju do drugih;
- vzpostavljanje koordinacijskih mehanizmov na področju dediščine med ustanovami in javno upravo na vseh ravneh;
- razvijanje skupnega in primerne sistema standardov za metodologijo, kategorizacijo in profesionalizacijo;
- po zavodih prekiniti enotnost načrtovanja del, izvedbe in nadzora;
- zagotavljanje zanesljivega financiranja (učinkovita posojilna, davčna politika, sponzorstvo, še posebno spodbujanje zasebne iniciative).

Poročilo poudarja tudi potrebo po celovitosti varstvene službe in pospešenega dela na registru dediščine, na izobraževalnem ter raziskovalnem področju.

Še posebno poudarjam peto alineo, ki jo razširjam v potrebi po jasni razmejitvi pristojnosti med Ministrstvom za kulturo in javno službo varstva in vsemi preostalimi nosilci celostnega ohranjanja (drugi resorji, lokalnimi skupnostmi, RRA, nevladnimi organizacijami, lastniki, ...)

Na koncu poudarjam model ključnih sodobnih funkcionalnih področij varstva dediščine kot sestavine celostnega ohranjanja z opredeljenimi nosilci,⁶⁴ vlogami in nadzorom. V strnjeni obliki so naslednja:⁶⁵

1. Oblikovanje politike in strategije celostnega ohranjanja in skupnega varstva⁶⁶ dediščine.
Priprava: Državni zbor Republike Slovenije (ob sodelovanju ministrstev, nacionalnih aziskovalnih in univerzitetnih ustanov, javnih zavodov, nevladnih organizacij⁶⁷...)
Izvajanje: Vlada Republike Slovenije.⁶⁸
2. Oblikovanje politike in strategije varstva dediščine ter vključevanja v celostno ohranjanje in skupno varstvo.
Vloga: Ministrstvo za kulturo.
Nadzor: Inšpektorat za kulturo in medije.
3. Upravljanje dediščine,⁶⁹ stalno spremljanje in analiziranje stanja, teženj ter možnosti varstva, celostnega ohranjanja in skupnega varstva.
Vloga: ZVKDS (strokovni direktor).
II. stopnja: Direktorat za kulturno dediščino.
Nadzor: Inšpektorat za kulturo in medije.
4. Priprava nacionalnega, regionalnih in lokalnih programov varstva dediščine ter vključevanje v celostno ohranjanje in skupno varstvo skozi programe drugih dejavnosti.
Vloga: Ministrstvo za kulturo, ZVKDS (strokovni direktor).
Nadzor: Inšpektorat za kulturo in medije.
5. Priprava konservatorskih standardov in metod, strokovni nadzor.
Vloga: ZVKDS (strokovni direktor).
II. stopnja: Direktorat za kulturno dediščino.
Nadzor: Inšpektorat za kulturo in medije.
6. Priprava in operativno vodenje konservatorskih projektov (»spomeniškovarstvene akcije«, vključevanje dediščine v prostorske akte ...)
Vloga: vodje projektnih skupin v območnih enotah ZVKDS.
II. stopnja: Strokovni svet ZVKDS.
Nadzor: Inšpektorat za kulturo in medije.
7. Upravljanje obnovljenih spomenikov.
Vloga: upravljalci, koncesionarji, (predvideni) Sklad za kulturne spomenike.
Nadzor: ZVKDS, Inšpektorat za kulturo in medije.
8. Izvajanje konservatorskih in restavratorskih del.
Vloga: izvajalci z licencami, restavratorji v ZVKDS (zahtevni posegi, raziskovanje).
Nadzor: ZVKDS, Inšpektorat za kulturo in medije.
9. Analiziranje rezultatov in oblikovanje standardov (na podlagi tč. 3 in 5).

62 Dediščina se v predlogu *NPK* izgublja na račun spomenikov.

63 Michael Wimmer, *Cultural policy in Slovenia: report of a european panel of examiners* (Strasbourg: Council of Europe, 1996), 56.

64 Na tem mestu ne omenjamo lastnika, ujetega med ustavnimi določbami glede ohranjanja dediščine in spomenikov, lastništvom kot ustavno pravico in njegovimi omejitvami zaradi varstvenih zahtev.

65 Delno dopolnjeno vsebino navajam po J. Pirkovič, ki je povzela shemo po A. Robertson, Will National Vocational Qualifications improve conservation practice? *Newsletter Cotac* 11 (1997), 16–20.

66 »Kulturna in naravna dediščina oblikujeta človekovo okolje; za njuno skupno varstvo morajo biti izpeljane kombinirane aktivnosti v kontekstu mednarodnega ekološkega pristopa k prostorskemu upravljanju. Bistvena je koordinacija politik dediščinskega ohranjanja in prostorskega planiranja.« Council of Europe, *European cultural heritage (volume I)* (Strasbourg: Council of Europe, 2002), 45.

67 Tudi pri naslednjih nalogah je zaželeno njihovo aktivno vključevanje.

68 Celostno ohranjanje se mora zastaviti na državni ravni. Če ni ustrezno načrtovano, tudi varstvo kot osrednja naloga strokovne službe ne more delovati na vseh ravneh!

69 Upravljanje dediščine je izhodišče za načrtovane ukrepe za 33.000 enot.

Vloga: Direktorat za kulturno dediščino, ZVKDS (strokovni direktor).⁷⁰

70 Glej Sodobne usmeritve etnologije v varstveni dejavnosti. V: Alenka Černelič Krošelj, Željka Jelavić, Tanja Roženberger Šega, Helena Rožman (ur.), *Mesto in trg na meji / Grad i trg na granici. 9. Vzporodnice med slovensko in hrvaško Etnologijo / 9. hrvatsko-slovenske etnološke paralele* (Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 2006; Knjižnica Glasnika Slovenskega etnološkega društva, 38), 335–346 in *Etnologija, varstvo dediščine in regionalni razvoj*. V: Karla Oder in Anja Serec Hodžar (ur.), *Etnologija in regije: Koroška* (Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 2007; Knjižnica Glasnika Slovenskega etnološkega društva, 40), 183–207.

Drugi članki ali sestavki / 1.25

Vida Kopore Sedej

SOFINANCIRANJE PROGRAMOV IN PROJEKTOV NEVLADNEGA SEKTORJA S PODROČJA ETNOLOŠKE PREMIČNE KULTURNE DEDIŠČINE V OBDOBJU 2004–2006

Izvleček

Ministrstvo za kulturo je v okviru ohranjanja, varovanja in predstavljanja etnološke premične kulturne dediščine javnosti v obdobju med letoma 2004 in 2006 iz sredstev državnega proračuna sofinanciralo program Slovenskega etnološkega društva in projekte posameznih predlagateljev. Predlagani program in projekti so bili izbrani na javnem pozivu in javnih razpisih, ki jih je objavilo ministrstvo. V okviru sofinanciranega programa društva je bilo v obdobju treh let izvedenih več programskih sklopov z vsebinami, ki so izkazovale cilje in prioritete kulturne politike. S sofinanciranimi projekti – posamičnimi aktivnostmi, ki so po vsebini, zasnovi in obsegu zaključena celota ter realizirani v enem letu, pa se je zaokrožil prispevek k dodatnemu dvigu kakovosti varstva in promocije etnološke premične kulturne dediščine s strani nevladnega sektorja.

Abstract

Within the project of preservation and presentation of ethnological movable heritage to the public the Slovenian Ministry for Culture has co-financed in the 2004-2006 period the program of Slovene Ethnological Society as well as several individual projects; all of them had been selected by public call and public tenders issued by the Ministry. In the period of three years and within the co-financed program, Slovene Ethnological

Society carried out several program segments whose aims were in accordance with priorities set by the Ministry. The individual projects whose content, design, and scope present a completed whole were realized in one year. All of them have significantly contributed to a better quality of preservation and promotion of ethnological movable heritage carried out by the non-governmental sector.

Uvod

V okviru celotnega programa ohranjanja, varovanja in predstavljanja kulturne dediščine, izvedenega v proračunskem obdobju med letoma 2004 do 2006, ki so ga realizirali nacionalni in občinski javni zavodi na področju premične kulturne dediščine, nevladne organizacije in posamezniki, je Ministrstvo za kulturo med drugimi strokovnimi področji financiralo tudi izvajanje celostnega ohranjanja in varovanja kulturne dediščine s področja etnologije in populariziralo njeno vključevanje v sodobno življenje.

Ministrstvo za kulturo je v okviru programa ohranjanja, varovanja in predstavljanja kulturne dediščine, v skladu z zakonskimi in s podzakonskimi predpisi financiralo izvajanje nalog javne službe na področju etnološke kulturne dediščine državnemu javnemu zavodu Slovenski etnografski muzej (SEM) in pokra-